

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชาติไทยในยุคเริ่มแรก ย่อมจะต้องกล่าวถึงอดีตราชธานีในภาคเหนือตอนล่างบริเวณลุ่มแม่น้ำยม คือดินแดนของอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งศิลาจารึกหลายหลักได้กล่าวถึง “อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อนครศรีสัชนาลัย”¹ เมืองทั้งสองมีอายุอยู่ในสมัยเดียวกันเป็น “เมืองแฝดเมืองคู่”² มีพัฒนาการร่วมกันมาขณะที่เมืองสุโขทัยมีขนาดใหญ่กว่า เพราะเป็นศูนย์กลางของการปกครองโดยมีศรีสัชนาลัยเป็นเมืองลูกหลวง แต่หลักฐานที่ปรากฏทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่มีความเจริญอย่างมากท่ามกลางอาณาจักรไทยอีกสองแห่ง คือด้านเหนือบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง คืออาณาจักรล้านนา ด้านใต้บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา คืออาณาจักรอยุธยา อาณาจักรสุโขทัยแม้จะเป็นเพียงอาณาจักรเล็ก ๆ ที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-20 โดยมีเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัยที่ผู้คนมีวิถีชีวิตในสังคมที่ผูกพันกับพุทธศาสนาแบบลังกาอย่างมั่นคง แม้อาณาจักรสุโขทัยจะล่มสลายลงแต่ก็ได้กลายเป็นแม่แบบให้อาณาจักรสยามสืบทอดแบบแผนคติความเชื่อทางพุทธศาสนา

งานวิจัยทางประวัติศาสตร์สุโขทัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและชุมชนที่ผ่านมาได้แก่ พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย เป็นงานวิจัยของสุภาพรรณ ณ บางช้าง วิทยานิพนธ์ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518 เป็นผลงานที่รวบรวมข้อมูลที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของสินชัย กระบวนแสง ในเรื่องประวัติศาสตร์สุโขทัย ศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2518 ที่เน้นการเรียบเรียงประวัติศาสตร์จากหลักฐานศิลาจารึกเป็นหลัก ก็ได้ให้ภาพในมุมมองประวัติศาสตร์ที่เป็นระบบต่อเนื่อง สุภาพรรณ ณ บางช้าง ยังได้มีงานวิจัยอีก 2 เรื่อง คือขนบธรรมเนียม : ความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยา

¹ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2526), หน้า 61.

² ศรีศักร วัลลิโภดม, “เมืองศรีสัชนาลัย : เมืองแฝดเมืองคู่กับเมืองสุโขทัย” ศิลปวัฒนธรรม 11 (เมษายน 2533), 104-105.

ตอนกลาง กับพุทธธรรมที่เป็นรากฐานของสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง งานวิจัยดังกล่าวเป็นของสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535 เป็นงานวิจัยที่ได้ชี้ถึงการนำคำสอนพุทธธรรมเป็นสื่อร่วมทางการศึกษา สร้างความเข้าใจบนพื้นฐานของความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ส่วนงานวิจัยที่เขียนโดยพระสงฆ์มีสองรูป วิทยานิพนธ์สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรื่องแรกเป็นของ พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ มุสสุธมโม) อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีไตรภูมิพระร่วง (เดกุมิกถา) 2536 งานวิจัยนี้มุ่งที่จะวิเคราะห์การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อสร้างความมั่นคงทางการเมืองและพระราชอำนาจของพระเจ้าลิไทย เกิดผลในทางสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน วิทยานิพนธ์อีกเรื่องหนึ่งเป็นของพระมหาเกษม หาสจิตโต (พยุง) อิทธิพลพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อศิลปวัฒนธรรมสมัยสุโขทัย 2539 โดยเน้นให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเมืองการปกครอง ศิลปกรรม และขนบประเพณีที่สืบทอดเป็นพื้นฐานให้สังคมปัจจุบัน และงานวิจัยที่มีมุมมองแตกต่างออกไปจากงานวิจัยอื่น ๆ อย่างมากคือ จารึกพ่อขุนรามคำแหง การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะของ พิริยะ ไกรฤกษ์ ที่พยายามจะชี้ให้เห็นถึงการจารึกศิลปะจารึกหลักที่ 1 ขึ้น ในสมัยรัตนโกสินทร์ ใช้วิธีการตรวจสอบโดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลปะ จนกลายเป็นปัญหาที่ยังหาข้อยุติแน่ชัดไม่ได้ ซึ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยยังคงถือศิลปะจารึกทุกหลักได้จารึกขึ้นในสมัยสุโขทัย

นอกจากงานวิจัยข้างต้นยังมีเอกสารประกอบการสัมมนาและบทความอีกจำนวนมากที่มีมุมมองเกี่ยวข้องกับอารยธรรมในสมัยสุโขทัยแตกต่างกันออกไปจากหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษร ขณะที่หลักฐานทางโบราณคดียังไม่ได้นำมาใช้อธิบายถึงวิถีชีวิตของชุมชนผู้คนจะมีชีวิตในยุคใดสมัยใด จะทิ้งร่องรอยหลักฐานทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ร่องรอยหลักฐานเหล่านั้นนับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้รู้ถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในยุคนั้นสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี³ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งที่จะนำหลักฐานทั้งทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลป์ อธิบายถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากลังกาจนถูกนำมาปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้คนในเมืองสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัยจนทำให้ชุมชนของทั้งสองเมืองเป็นปึกแผ่นมีความมั่นคงเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาแรกเริ่มของสยามประเทศ

³ ปรีชา กาญจนาคม, โบราณคดีปฏิบัติ 1, 2, 3 (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522), หน้า 9.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาคติความเชื่อพุทธศาสนาแบบลังกาในสมัยสุโขทัย
2. ศึกษาอิทธิพลของพุทธศาสนาแบบลังกาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย อันหมายรวมถึงวัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบศิลปกรรม

สมมติฐานเบื้องต้น

ในระยะเริ่มแรกของอาณาจักรสุโขทัยคติความเชื่อของชาวเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย มีความหลากหลาย จนกระทั่งเมื่อมีการรับเอาคติความเชื่อพุทธศาสนาแบบลังกาเข้ามาก็ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตภายในชุมชนเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัยอันหมายรวมถึงวัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบทางศิลปกรรมตามแบบอย่างความเชื่อที่รับเข้ามา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้คำนึงถึงการก่อตัวของอาณาจักร พัฒนาการ และความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เน้นในช่วงปี พ.ศ. 1792-1981 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มีการดำรงอยู่ของอาณาจักร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ทำการวิเคราะห์ด้วยข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research) เอกสารที่นำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Approach) เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามประเด็นที่วางไว้จึงได้กำหนดตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บข้อมูล เป็นการศึกษาค้นหาข้อมูลพื้นฐานที่จะใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในประเภทต่าง ๆ สำหรับใช้เป็นข้อมูลดิบเพื่อการวิเคราะห์เปรียบเทียบที่จะนำไปสู่ข้อยุติของปัญหา ลักษณะของข้อมูลที่จะใช้ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

- 1.1 ศึกษาข้อมูลหลักฐานเอกสารที่ได้จากศิลาจารึก พงศาวดาร ตำนาน งานวิจัย บทความจากวารสารต่าง ๆ เป็นต้น

- 1.2 ศึกษาข้อมูลทางภาคสนาม เป็นข้อมูลทางกายภาพที่ได้จากสถานที่จริง โดยการสำรวจภาพถ่ายหลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ได้รับการสร้างสรรค์มาจากการรับรู้ และนำมาตีความให้เข้ากับวิถีชีวิตของสังคม

2. การจัดลำดับข้อมูล เป็นการนำข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมด มาทำการแยกแยะ จัดกลุ่ม แบ่งประเภทตามลำดับของเหตุการณ์ เพื่อเป็นเค้าโครงสำหรับนำไปใช้วิเคราะห์ต่อไป
3. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการศึกษาประเมินผลจากข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าว ทั้งหมดด้วยการเปรียบเทียบอ้างอิงอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทั้งนี้โดยอาศัยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนรูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏเป็นเกณฑ์กำหนด
4. สรุปผลการวิจัย เป็นการอธิบายประเด็นของผลสรุปที่ได้จากการศึกษาเพื่อให้ทราบเป็นมา เหตุผลหรือแนวคิดที่เป็นปัจจัยสำคัญของการกำหนดคติความเชื่อและรูปแบบศิลปกรรม

แหล่งข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัย

แหล่งข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือข้อมูลจากส่วนเอกสาร และข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม

1. ข้อมูลจากส่วนเอกสาร ได้จากการรวบรวมประวัติความเป็นมาของเรื่องราวที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัย ตลอดจนเนื้อหาสำคัญเพื่อนำไปสู่การสรุปวิเคราะห์แหล่งค้นคว้าคือ
 - 1.1 หอสมุดแห่งชาติ
 - 1.2 หอสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
 - 1.3 ห้องสมุดของหน่วยงานต่าง ๆ
2. ข้อมูลจากภาคสนาม ได้แก่ ข้อมูลโบราณสถาน โบราณวัตถุ
 - 2.1 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - 2.2 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย
 - 2.3 อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
 - 2.4 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจคติความเชื่อพุทธศาสนาแบบลังกาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย
2. ทำให้เกิดความเข้าใจในแบบแผนของศิลปกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาแบบลังกาที่มีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมในสมัยสุโขทัย
3. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ทางด้านแนวความคิดและคติความเชื่อทางศาสนา ตลอดจนรูปแบบศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในชุมชนเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย